

פרשת דברים – ההלכה ורוח ההלכה

טוב אחרית דבר מראשיתו

1. דברים פרק א פסוק א

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַר בְּעֶרְבָה בְּמוֹל סוּף בֵּין פָּאָרָן וּבֵין תְּפֵל וְלִבְיָן וְזוֹזָרֵת וְדִי זָהָב: רש"י
ולו זהב – הוכיחו על העגל שעשו כשציל רוב זהב שהיה להם...

2. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד א

מאי ודי זהב? אמרי דבי רבי ינאי, כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די – הוא גרם שעשו את העגל... אמר רבי יוחנן: משל, לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו וסכו, והאכילו והשקהו, ותלה לו כים על צוארו, והושיבו על פתח של זונות, מה יעשה אותו הבן שלא יחטא?

3. דעת תורה דברים עמוד עט

רואים אנו מדברי הגמרא יסוד וחדוש גדול, לא כמו שאנו מורגלים לראות התחלת וסיבת החטא, בבחירת לבו של האדם הבלתי טובה אשר לפני החטא, חז"ל ראו עיקר סבת החטא עוד רחוק הרבה מהחטא, ותלו את החטא בדברים אשר נעשו עוד זמן רב לפני החטא, אשר לכאורה אין להם שום שייכות עוד להחטא כלל, והם דברים אחרים לגמרי, וגם מותרים בתכלית ההיתר, ושם כבר ראו חז"ל את החטא כאלו כבר נגמר, ואמרו שאחר דברים כאלה, החטא כבר דבר הבא בתולדה ומידי דמימלא, כי "מה יעשה בן שלא יחטא", ובטענה זו הלא רצה משה רבינו לפטרם מכל אשמה, והיה בזה מודעה על כל מעשה העגל, כאלו היו אנוסים בחטא.

4. איכה רבה (וילנא) פרשה א

איכה ישבה, שלשה נתנבאו בלשון איכה, משה ישעיה וירמיה, משה אמר (דברים א') איכה אשא לבדי וגו', ישעיה אמר (ישעיה א') איכה היתה לזונה, ירמיה אמר איכה ישבה בדד, אי"ר לוי משל למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין אחד ראה אותה בשלותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, ואחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה את ישראל בכבודם ושלותם ואמר איכה אשא לבדי טרחכם, ישעיה ראה אותם בפחזותם ואמר איכה היתה לזונה, ירמיה ראה אותם בניוולם ואמר איכה ישבה

5. דברים פרק א פסוק יב

אִיכָה אֵשָׂא לְבָדִי טְרוֹןְכֶם וּמִשְׁאָכֶם וְרִיבְכֶם: רש"י

טרחכם – מלמד שהיו ישראל טרחנין. היה אחד מהם רואה את צעל דינו נוטף דמיו, לומר יך לי עדים להצילי, יך לי ראויות להצילי, מוסקי אני עליכם דיינין; ומשאלכם – מלמד שהיו אפיקורסין. הקדים משה ללכת, אמרו, מה ראה בן עמרם ללכת, שמה אינו שפוי בחוד ציתו. איכה ללכת, אמרו, מה ראה בן עמרם שלא ללכת, מה חסם סבורים, יושב ויועץ עליכם עלות רעות וחושב עליכם מחשבות:

6. שפת אמת דברים פרשת דברים

במדרש... שראו המטרונה בשלוותה ובפחזותה ובנוולותה. הענין הוא דכל החטאים שבכלל ישראל הי' קצת מהם בשורש דורות הראשונים. דכמו כל הזכותים של בני"ה הם מאבותיהם. כן אם הי' תיקון גמור בשורש לא הי' נצמח החטאים אח"כ. וז"ש אבותינו חטאו ואיני ואנחנו עוונותיהם סבלנו. פי' כי חטא קל מעון כמ"ש שגגות הם חטאים וזדונות עונות. וע"י השוגג שבאבותינו נצמח אח"כ בדורות אחרונים זדונות. ... כמו כן בזה מ"ש איכה אשא לבדי שלא הי' ניכר חטאם בפועל רק שלא היו נמשכים אחר הנהגת מרע"ה וזה הביא אח"כ איכה היתה לזונה

7. ירמיהו פרק ט פסוק יא

מִי הָאִישׁ הַזֶּה וַיִּבֶן אֶת זֵאת וְאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי הִי אֶלָּיו וַיִּגְדֶּה עַל מַה אֶבְרָה הָאָרֶץ נִצְתָה כַּמִּדְבָר מִבְּלִי עֶבֶר:

8. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף פא עמוד א

מאי דכתיב: מי האיש החכם ויבן את זאת? דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב: ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה! אמר רב יהודה אמר רב: שאין מברכין בתורה תחלה.

9. תלמוד בבלי מסכת יומא דף ט עמוד ב

מקדש ראשון מפני מה הרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים.

10. לב אליהו חלק ג עמוד קפ

יש להתבונן הרבה, האיך אפשר שבשביל דבר זה יחרב הבית, וישראל יפלו בחרב וכל מיני מיתות משונות, ויגלו מעל אדמתם? ועוד, והוא העיקר, שיש סתירה מכאן לגמרא אחרת ביומא שאמרו להדיא: מקדש ראשון... והרי כאן במקדש ראשון איירינן, ואמרינן דחכמים ונביאים לא ידעו לפרש מפני מה חרב הבית, ואם שהיה בהן ע"ז וגע"ז וש"ד - למה לא ידעו לפרש?

11. דף על הדף יומא דף ט עמוד ב

וכתב בלב אליהו ליישב תמיהה זו בשם האור ישראל דבאמת מבואר בסוטה דלימוד התורה אצולי מצילי מעבירות, וא"כ תמוה מאחר דעסקו לפני חורבן הבית בתורה וכדמבואר בנדרים דאבידת הארץ לא היתה רק מפני שלא בירכו בתורה, אבל בודאי למדו, וא"כ איך הגיע לעשות את הג' עבירות החמורות, וזו מה ששאלו לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא דלא בירכו בתורה תחילה, והיינו מתוך זלזול בלימוד התורה (ע"ש בר"ן), ומאחר דזילזלו בתורה שוב אין התורה מצלת אותן מן החטא, ועי"ז ירדו ממדרגתם ליכשל בג' העבירות החמורות.

12. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נו עמוד ב

מרים בת כילגה שהמירה דתה, משום ברתיא קנסינן ליה לדידיה? – אמר אביי: אין, כדאמרי אינשי: שותא דינוקא בשוקא, או דאבוה או דאימיה. – (משל הדיוט הוא: מה שהטינוק מדכז צוק, מאכזו לו מאמו קמע, אף זו אם לא קמענה מאכזיה שהיה מצוה את העבודה, לא אמרה כן)

לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה...

13. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ל עמוד ב

דאמר רבי יוחנן: לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה. – אלא דיני דמניזא לדייני? – אלא אימא: שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפני משורת הדין.

14. ספר הכוזרי מאמר ג פיסקה טו (בתרגום של הרב יצחק שילת)

והם כאשר חקרו את גדרי ההלכה והורו המותר והאסור מצד הדין הצרופ, הציגו לך את מה שהוא מאוס מאותם הגדרים, כמו שהם מגנים אכילת בשר כס כס, ולקחת ממון בתחבולות הלכתיות... והתרת נשים בתחבולות שיותרו בהן הנישואין.... אשר יאפשר אותם העיון ההלכתי גרידא, ללא השתדלות של יראת שמים. וצריך את שני הדברים גם יחד, כי אם תבדוד את העיון ההלכתי, יתאפשרו בגדריו מינים מן התחבולות שאי אפשר לשלוט בהם, ואם תעזוב את הגדרים ההלכתיים אשר הם סיג התורה, ותסמוך על ההשתדלות, יהיה זה גורם למינות ויאבד הכל.

15. תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צד עמוד ב

תנו רבנן: הגולגין ומלוי ברבית שהחזירו – אין מקבלין מהן, והמקבל מהן – אין רוח חכמים נוחה הימנו. אמר רבי יוחנן: בימי רבי נשנית משנה זו, דתניא: מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה, א"ל אשתו: ריקה, אם אתה עושה תשובה, אפילו אכנס אינו שלך! ונמנע ולא עשה תשובה; באותה שעה אמרו: הגולגין ומלוי רביות שהחזירו – אין מקבלין מהם, והמקבל מהם – אין רוח חכמים נוחה הימנו.

16. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פב עמוד א

הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא... והלך אצל כובי... תפשה בבלוריתה, והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם! זו אסורה או מותרת? ואם תאמר אסורה – בת יתרו מי היתירה לך? נתעלמה ממנו הלכה

17. רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יב

ישראל שבעל עכ"ם משאר האומות דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לעכ"ם דרך אישות הרי אלו לוקין מן התורה שנאמר לא תתחתן עם... ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות אבל הבא על הכותית דרך זנות מכין אותו מכת מרדות מד"ס, גזירה שמא יבא להתחתן... כל הבעל כותית בין דרך חתנות בין דרך זנות אם בעלה בפרהסיא והוא שיעבול לעיני עשרה מישראל או יתר אם פגעו בו קנאין והרגוהו הרי אלו משובחין ורזיזין... עון זה אף על פי שאין בו מיתת ב"ד אל יהי קל בעיניך, אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב אף על פי שהוא ממזר והבן מן הכותית אינו בנו שנאמר כי יסיר את בנך מאחרי מסיר אותו מלהיות אחרי י"י.

זכריה בן אבקולם, יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מזבח! סבור למיקמליה, דלא ליזיל וליטא, אמר להו רבי זכריה, יאמרו: מטיל מום בקדשים יהרגו! אמר רבי יוחנן: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולם, ההריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו.

24. שולחן ערוך אורח חיים סימן קע סעיף ב

נקיי הדעת שברושלים לא היו מסובין בסעודה א"כ יודעים מי מיסב עמהם, מפני שגנאי הוא לתלמיד חכם לישוב אצל עם הארץ בסעודה.

25. ביאור הלכה סימן קע סעיף כ ד"ה * לא היו

אפשר לאינו אסור אלא"כ יושב עמהם בחזרתם לגנאי הוא לו אצל כשהת"ח יושב בחזרה של איזה לומדים היוצאים סביביו אף שצסעודה היא יק הרבה ע"ג ג"כ לית לן זה... וחכר לדבר הא לאיתא במדק על הפסוק טוב אחרית דבר מלאשיתו דר"ל ור' יהושע הוא בסעודת מילה של אלישע בן אבוי ואמרו אינוהו דלדורו ר"ל שארי בני אדם ואנן דליין

רוח ההלכה בבין אדם לחברו

26. בראשית פרק ו פסוק יא

והשניות הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ זנוס: חיזוני

וכן היו אנשי דור המבול עושיין אי מהן היה מוציא קופתו מלאה תורמוסין לשוק, זה בא ונוטל פחות משה פרוטה וזה פחות משה פרוטה עד שאינו יכול להוציא מהם בדין אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם עשיתם שלא כהוגן אף אני אעשה עמכם שלא כהוגן ושלא כשורה

27. רש"י הירש בראשית פרק יא

גדולה מזו, סדום היא היא המראה לנו, כיצד עולם ורף תענוגות, עולם השטוף בתאות חמדת החושים, עולם אשר בסופו של דבר מודד את ערכו של אדם רק במידה, בה הוא מביא תועלת ותענוג - הרי דוקא עולם זה עלול להפוך גם את רעיון המשפט לחרב פיפיות חדה של סופיום חסר - בושה, האומר "שלי שלי ושלך שלי", וכך שם את האנוכיות הערטילאית ליסוד חיים מקודש

28. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף מז עמוד ב

תנן: אבל אמרו מי שפרע מדור המבול הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו.

29. שולחן ערוך חושן משפט הלכות מקח וממכר סימן רד סעיף ז

הנושא ונותן בדברים בלבד, הרי זה ראוי לו לעמוד בדבורו אף על פי שלא לקח מהדמים כלום, ולא רשם ולא הניח משכון. וכל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר, אף על פי שאינו חייב לקבל מי שפרע ה"ז ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו.

30. דף על הדף בבא מציעא דף מד עמוד א

הובא בשם רש"י החידושי הרי"מ, דמה שקיללו חז"ל למי שאינו עומד בדיבורו, בעונש מי שפרע מדור המבול ודור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה כו'. דבאמת צריך להבין, הרי אין קנין בדיבור בלבד, וגם בסדום צריך להבין, מפני מה נענשו על הגזל בפחות משה פרוטה, הרי אין לו דין ממון מן התורה. והשיב בזה הלשון: 'נישט קיין מענשליכקיט, איז אזוי וויי א גראבע עבירה', (להיות לא אנושי, זו עבירה גסה)....

31. דברים פרק א, טז-יז

(טז) וְאַצְוָה אֶת עֲפֹסְיָם בְּעַת הָהוּא לְאמֹר שְׂמַע בֵּין אֲנֹכִים וּשְׂפֹטָתָם צְדָק בֵּין אִישׁ וּבֵין אֲזִוּוֹ וּבֵין גְּרוֹ: (יז) לֹא תִכְיֹרוּ פְּנֵים בְּמִשְׁפַּח כִּקְהָן כְּגֹדֶל תִּשְׁמְעוּן לֹא תִגְזְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי בְּמִשְׁפַּח לְאֱלֹקִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׂמַעְתִּיו:

32. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ז עמוד ב

ושפמתם צדק, אמר ריש לקיש: צדק את הדין ואחר כך התכוונו.

18. שו"ת ישועות מלכו חלק אורח חיים סימן ב

וגם אנו נאמר שכשם בחולי הגוף המחלה אשר הוא באברים הראשונים במוח ובלב נראה הנקב קטן כחודו של מחט הדק יותר מסוכן ממחלה כבדה אשר באברים התחתונים כיד ורגל כמו כן העון הקל הנוגע בכללות ישראל חמור ביותר מעבירה פרטית יחידית הלא תראה כי עון הפעור נזכר בתורה יותר לחירוף מחטא העגל, יען כי בעון הפעור נתגלגל בו היתר תערובות בין העמים לכן העון הקל הנוגע לכללות ישראל הוא חמור באיכות מעבירה חמורה יחידית

19. שו"ת ישועות מלכו חלק אורח חיים סימן יב

(רבי ישראל יהושע טרונק) זה איזה שבועות אשר הגיעני איזה מכתבים מקהלתכם בדברי ריבות אשר בשעריכם אודות שינוי מנהגי ביהכ"ס בדבר אשר מקורב באו והפציים לשנות מנהג אבותינו להפר חוק מלקרוא בשם לעולה לתורה רק יעמוד כהן יעמוד לוי ... צאו וראו מה עשה פולין בפרוסיה במחוז פאזען כאשר יצאה הפקודה מטעם הממשלה אשר כל תלמיד פולנאי הלומד בגימנסיה ישנה השם הפולנאי ויקרא בשם האשכנזי גדלה צעקתם בהיכל הקיסר כי זה יוכרחם להתבולל בין עמי אשכנז וישכח שם וזכר פולנאי מהם, ונתקבלה בקשתם, ואם ככה עשו עם פולין היתשבים בפרייסען אחרי שיצאה הפקודה משרי הממשלה, הלא בושה וכלימה לנו בני אברהם יצחק ויעקב אשר בשאט נפש ובלב חפצה נבקש לשכוח שמות הקדושים אשר בהם מצוינים שהם מזרע אברהם יצחק ויעקב ... וכ"כ הרא"ש פרק השולח שהיהודים בארץ אשכנז רגילים הגוים לקרותם בשמות הגוים באופן שהי מוכרחים לשנות השם אמנם הציבו להם ציונים אשר בבהכ"ס באסיפת העם יקראו אותם בשמות אבותם זרע אברהם, ע"כ אחי ורעי אל נא תאיצו להשחית את הציון האחרון אשר השרישו והנחילו אבותינו לבל ישכח שמות היהודים

20. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קא

בדבר שקשה למצא מקום ללמד להילדים שלכן שאלת מע"כ אם לשכור ולשאול מקום אצל קאנסטרוואטיווען אשר הסקול שלהם הוא בבנין אחד עם בית התפלה אבל בכניסה אחרת, וכן אפשר לשכור ולשאול אצל רעפארמער אשר הסקול שלהם הוא בנין אחר לגמרי אבל הוא סמוך לבית התפלה שלהם, הנה שני המקומות אין רוח חכמים נוחה מהם אף שאין לומר איסור ברור המפורש, כי יש הרבה חששות שיכול להיזק לחינוך הילדים, כי אי אפשר לישוב בשכונתם ולגנות את ביהכ"נ שלהם ומתרגל במוחות הילדים כי גם זה הוא ביהכ"נ שיש בו קדושה, ועוד יש הרבה חששות, ומכיון שיש אפילו חשש רחוק בענין החינוך הרי ודאי אין לעשות זה, ומצוה כללית איכא בתורה קדושים תהיו עיין ברמב"ן שהעיקר הוא שלא כל דבר שליכא איסור מפורש ואף שהוא היתר ממש רשאין לעשות, שצריך להסתכל ולילך אחר סוף מעשה אם ח"ו אפשר לצאת מזה איזה קלקול יש למנוע מזה

רוח ההלכה להקל

21. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכא עמוד ב

תני תנא קמיה דרבא בר רב הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת אין רוח חסידים נוחה הימנו לעתן של חסידים אינה מעורבת עמו, שאינו הגון צעניניהם על מה שצדקו. אמר לו: ואותן חסידים (הסנואלין אותו על כך) - אין רוח חכמים נוחה מהם. (אין רוח חכמים עריכה עמהם, להיות נוחה ומיושבת צמה שולחן צמדת חסידים הללו, לשפיר עניו, לאי לא מזיקין השתא - סופן להזיק צעעת כעסן.)

22. ספר מסיילת ישרים פרק כ

והנה מה שצריך להבין הוא כי אין לדון דברי החסידות על מראהיהן הראשון, אלא צריך לעיין ולהתבונן עד היכן תולדות המעשה מגיעות, כי לפעמים המעשה בעצמו יראה טוב, ולפי שהתולדות רעות יתחייב להניחו, ולו יעשה אותו יהיה חוטא ולא חסיד

23. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נו עמוד א

אמר: הואיל והו יתבי רבנן ולא מחו ביה, ש"מ קא ניהא להו, איזיל איכול בהו קורבא כי מלכא. אול אמר ליה לקיסר: מרדו בך יהודאי! א"ל: מי יימר? א"ל: שדר להו קורבנא, הוית אי מקרבין ליה. אול שדר בדיה עגלא תלתא. בהדי דקאתי שדא ביה מומא בניב שפתים ... סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות, אמר להו רבי

המערכת. ומהמילה "משאכם" למדים אנו שהיו ישראל אפיקורסין בכך שהיו תמיד מפרשים את התנהגותו של משה לגנאי, כשהיה משה מקדים לצאת היו אומרים שיש לו בלגן בבית וכשהיה מתעכב היו אומרים שחושב על ישראל מחשבות רעות.

לכאורה דברי המדרש ודברי רש"י לא עולים בקנה אחד, אך השפ"א מיישב את הסתירה וכותב שכל חטא שהיה אצל ישראל בגלוי, היה קצת ממנו בשורש בדורות ראשונים וזה מה שאמרו "אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עוונותיהם סבלנו", חטא קל מעוון וכמו שעבירה גוררת עבירה ומתחילה כחוט ומסיים כעבות העגלה. כך אם יש בדורות ראשונים שגגות ועבירות קלות, מהם נמשך אח"כ בדורות אחרונים חטאים גדולים.

המדרש באומרו ש"איכה אשא לבדי" מבטא מצב של שלוה, מדבר על שלוה חיצונית מדומה מה שנקרא "שקט תעשייתי", מצב בו הקלקול קיים אך עדין לא נראה לעין. דברי רש"י מדברים על ריקבון פנימי שהתחיל להיווצר בימי של משה וקיבל ביטוי חיצוני בימי ישעיה וירמיה. חוסר טיפול בריקבון בתקופת משה הביאה לתוצאה הנוראית בימי ירמיהו. גם כשאנו רואים התנהלות חיצונית בסה"כ תקינה, תמיד עלינו לרדת לשורשם של דברים ולאבחן מה קורה בשורש, מתחת לפני השטח. משה רבינו רואה את ישראל במצב טוב. העם בא לדרוש את ה' אצל משה, העם מתרבה, ההתנהלות במדבר בסה"כ עוברת טוב. היו גם תופעות שליליות של הטרחה ושל חוסר אמון, אבל בסה"כ המצב היה תקין. כלפי חוץ התופעות השליליות היו נראות מזעריות לעומת כל השפע, אך למפרע מתברר שהתופעות הקטנות שלא טופלו הפכו להיות צרה גדולה שבסופו של דבר הובילו לחורבן הבית.

אנו למדים את אותו יסוד, לכל החטאים יש התחלות, וכדי להינצל מן החטא עלינו לבדוק את ההתחלות. להתעורר בשעה שהריקבון מקבל ביטוי חיצוני זה כבר מאוחר וכמעט לא יעיל, עיקר העבודה היא לבדוק האם תחילת הצמיחה ישרה. בדיוק כמו עץ שגדל עקום, בתחילת גידולו לא ניכרת בו העקמומיות ורק לאחר שהעץ גדל מבינים עד כמה הסטייה המזערית היתה משמעותית.

7-11 - ירמיהו שואל 'מי החכם ויבן זאת... על מה אבדה הארץ' ומבארת הגמרא ששאלה זו נשאלה לחכמים ולנביאים ולא ידעו לענות, עד שבא הקב"ה ופירשה ואמר 'על עזבם את תורת'. מאידך הגמרא ביומא אומרת, שבת ראשון חרב משום שחטאו ישראל בשלוש עבירות חמורות- גילוי עריות, שפיכות דמים ועבודה זרה. שואל ה'לב אליהו', לכאורה מדוע ירמיהו תמה על מה אבדה הארץ ועוד יותר קשה מדוע החכמים והנביאים לא ידעו לענות על שאלה זו, הרי בדור בית ראשון עברו על שלוש עבירות חמורות? האם הנביאים והחכמים לא ראו זאת? האם החכמים והנביאים היו סמויי עיניים שעשו הכל מאחורי גבם? מתרץ ה'לב אליהו' שהשאלה שנשאלה לחכמים ולנביאים לא היתה מה היו העברות שעליהם חרב הבית, אלא השאלה היתה כיצד יתכן שעם ישראל שישב ולמד תורה הגיע למצב בו הוא נכשל בג' עבירות חמורות.

אף אחד לא מגיע בבת אחת למצב של ג' עבירות חמורות, תופעה מעין זו חייבת להתחיל מנקודת ריקבון שכנראה לא היתה נראית לעין. החכמים והנביאים לא ידעו להצביע על הנקודה שבה התחילה ההתדרדרות, לא ידעו להצביע על נקודת הריקבון עד שבא הקב"ה ופירשה "על עזבם את תורת" וביאר רב שאין הכוונה שלא למדו תורה אלא הכוונה שלא ברכו בתורה תחילה.

33. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כד הלכה ג

ומנין לדיין שהוא יודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר אחתכנו ויהיה הקולר תלוי בצוארי העדים, תלמוד לומר מדבר שקר תרחק, כיצד יעשה ידרוש בו ויחקור הרבה בדרישה ובחקירה של דיני נפשות אם נראה לו לפי דעתו [שאינו בו רמאות חותך את הדין על פי העדות אבל אם היה לבו נוקפן] ייש בו רמאות או שאין דעתו סומכת על דברי העדים אף על פי שאינו יכול לפסלן או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמה והשיא את העדים אף על פי שהם כשרים ולפי תומם העידו וזה הטעם, או שנראה לו מכלל הדברים שיש שם דברים אחרים מסותרין ואינם רוצים לגלותם, כל אלו הדברים וכיוצא בהן אסור לו לחתוך אותו הדין אלא יסלק עצמו מדין זה וידגנו מי שלבו שלם בדבר, והרי הדברים מסורים ללב והכתוב אומר כי המשפט לאלקים הוא

34. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף יז עמוד א

אמרו להן ב"ש לבי"ה: הרי שהיתה חגיגת או סומא, אומרי' לה, כלה נאה וחסודה? והתורה אמרה: מדבר שקר תרחק! אמרו להם ב"ה לב"ש: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבתנו בעיניו או יגננו בעיניו? הוי אומר: ישבתנו בעיניו, מכאן אמרו החכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות

סיכום

1-3 - ספר דברים מכונה גם ספר התוכחה. רגע לפני מות משה ורגע לפני כניסת העם לארץ עומד משה ומוכיח את ישראל על מעשיהם במדבר. בפסוק הראשון מוכיח משה את ישראל בדרך רמז על כמה וכמה עוונות. אחד החטאים הוא חטא העגל המכונה בפסוק "ודי זהב" ומפרש רש"י שהוכיח על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם. מדבריו של רש"י נשמע שכל האשמה תלויה בישראל, אך בגמרא מבואר שבדבריו של משה יש לימד זכות גדול. ר' ינאי מבאר שמשה פונה לקב"ה ואומר: רבונו של עולם, מה שגרם לעם ישראל לחטוא בעגל היה כסף וזהב שהשפעת להם עד שהוצרכו לומר לך די. ממשיך ר' ינאי ואומר שאין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר, ומשמעות הדבר שאם לא היה שפע כל כך גדול לישראל הם לא היו חוטאים. ממשיך ר' יוחנן בגמרא ואומר משל לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו, וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כיס על צוארו, והושיבו על פתח של זונות, מה יעשה אותו הבן ולא יחטא? ר' ירוחם לומד מכאן שבדברי חז"ל אלו יש מודעה על כל מעשה העגל, כאלו היו אנוסים בחטא, אך מעבר לכך לומד ר' ירוחם יסוד וחידוש גדול שבו נתעסק בשיעור זה. מורגלים אנו לראות את התחלת וסיבת החטא בבחירה הלא טובה של האדם שקדמה רגע לפני החטא, אך מדברי חז"ל אלו אנו מבינים שעיקר סיבת החטא רחוקה הרבה מהחטא וכל החטא נתלה בדברים שנעשו זמן רב לפני החטא.

4-6 - במדרש מובא ששלושה נביאים התנבאו בלשון "איכה", משה ישעיה וירמיה. משה אמר - "איכה אשא לבדי וגו'", ישעיה אמר "איכה היתה לזונה", ירמיה אמר "איכה ישבה בדד". המדרש ממשיך וממשיל את הדברים למטרונה שהיו לה שלושה שושבינין אחד ראה אותה בשלוותה, אחד ראה אותה בפחזותה ואחד ראה אותה בניוולה. משה שראה את ישראל בכבודם ושלוותם אמר "איכא אשא לבדי", ישעיה שראה את ישראל בפחזותם אמר "איכה היתה לזונה", ירמיה שראה את ישראל בניוולם אמר "איכה ישבה בדד". מדברי המדרש מבואר שלדברי משה "איכא אשא לבדי טרחכם ומשאכם" יש משמעות חיובית, אך מדברי רש"י בפרשתנו מבואר שיש כאן ביקורת גדולה של משה על ישראל. משה באומרו "טרחכם" בא לומר שישראל היו טרחנין וברגע שהיה אחד מפסיד בדין, מיד היה מביא עדים, מערער ל"מחזי" ואחר כך ל"עליון" ומשגע את כל

הדין, אך ניתן לבאר שדברי הגמרא נכונים גם ביחס למצוות שבין אדם למקום ונסביר את הדברים. הכוזרי במאמר שלישי. מברר שבהלכה יש שני חלקים. יש את החלק של הדין הצרופ ויש את החלק של הראוי ואינו ראוי, כלומר גם אם יש דברים שמבחינה הלכתית יבשה הם מותרים באו חכמים ואמרו להתרחק מהם, כגון בהמה מסוכנת (נוטה למות) שממהרים לשחוט אותה כדי שלא תיטרף על אף שמבחינה הלכתית מותר לאוכלה, מכל מקום חכמים גינו את אכילתה, וכן תחבולות ממוניות, על אף שניתן למצוא פתחים הלכתיים מכל מקום חכמים גינו את מי שמחפש פרצות בהלכה. הכוזרי מגדיר את החלק הראשון "עיון הלכתי גרידא" ואת החלק השני שהוא רוח ההלכה מגדיר הכוזרי "השתדלות של יראת שמים". פעמים רבות אנו נתקלים בדילמה אישית או ציבורית האם נכון להורות כהלכה גרידא או שצריך להתבונן מהי רוח ההלכה. אחת ההשלכות המסוכנות של הליכה אחרי ההלכה גרידא ללא חיבור לרוח ההלכה היא התופעה עליה אנו מדברים בשיעור זה. בתחילה יש היצמדות להלכה, אבל לאט לאט חלה התרופפות עד שבסוף יש פגיעה ישירה בהלכה. על עם ישראל במצרים נאמר שנגאלו משום שלא שינו את שמם לבושם ולשונם, הם שמרו על רוח ההלכה ושמירה זו היא שנתנה להם את הכח לשרוד ולא להתבולל במצרים. אם נחבר את הדברים לגמרא בבא מציעא נוכל לומר שמה שאמרו חז"ל "שהעמידו דיניהם על דין תורה", הכוונה שהלכו על פי הלכה גרידא, ומה שאמרו "ולא עבדו לפני משורת הדין", הכוונה שרוח ההלכה לא עניינה אותם. והתוצאה היתה חורבן ירושלים.

15 – בגמרא בבא קמא מובא שהגזלנים ומלווי בריבית שעשו תשובה אין מקבלים מהם את גזלתם מחשש שמא ימנעו ולא יעשו תשובה, והמקבל מהם על אף שמבחינה הלכתית לא עשה איסור מכל מקום אין רוח חכמים נוחה הימנו. חכמים באו להעביר מסר עמוק שסניף מהערבות ההדדית הוא ללכת לא על פי דין אלא לפני משורת הדין, ההליכה על פי דין על אף שאי אפשר למנוע אותה, מכל מקום פעמים רבות היא יכולה להוביל למצבים לא טובים.

15-18 – דוגמא נוספת שתמחיש לנו את הדברים בצורה קיצונית יותר, יכולים אנו למצוא בפרשת פנחס. זמרי בן סלוא הגיע עם כזבי לפני משה ושאל "זו אסורה או מותרת, ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך". הגמרא מספרת שנתעלמה הלכה ממה. מדוע נתעלמה הלכה ממה? וכי הוא לא ידע את ההלכה? אלא שבאמת ההלכה בסוגיא זו אינה ברורה שהרי ברמב"ם מובא שמדאורייתא אסור לבעול עכו"ם רק אם עושה זאת דרך אישות, כלומר אם מייחד לו אותה אבל באופן חד פעמי אין איסור מהתורה והדבר אסור רק מדברי סופרים – "ולא אסרה תורה אלא דרך חתנות אבל הבא על הכותית דרך זנות מכין אותו מכת מרדות מד"ס, גזירה שמא יבא להתחתן". אומנם הרמב"ם ממשיך וכותב דברים חריפים על מי שבעול ארמית גם שלא בדרך חתנות: "עון זה אף על פי שאין בו מיתת ב"ד אל יהי קל בעיניך, אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב אף על פי שהוא ממזר והבן מן הכותית אינו בנו שנאמר כי יסיר את בןך מאחרי מסיר אותו מלהיות אחרי י"י".

כיצד יתכן לומר על דברים לכאורה כל כך סותרים, מצד אחד אין איסור תורה ומאידך יש בעוון זה הפסד שאין בכל העריות? הרב טרונק בעל שו"ת ישועות מלכו" מברר את הדברים בדרך משל.

מה המשעות שלא ברכו בתורה תחילה? הברכה מייקרת את הלימוד, הברכה נותנת משמעות אחרת ללימוד. תורה אפשר ללמוד כמו שלומדים כל מקצוע, אך כשכך לומדים תורה ההשפעה היא מאד שלילית. לפעמים אדם לומד תורה רק כי כך מקובל בחברה בה הוא גדל, הוא לא מרגיש שום חיבה ללימוד, שום התעלות, כל הסיבה שהוא לומד היא כדי לא להיות סוג ב. וכן יש כאלו שמייקרים את כל לימודי החול, לימודי החול הם העיקר ולימודי הקודש הם הטפל, כשצריך לבטל שעת לימוד מסיבה זו או אחרת פעמים רבות יבטלו את שעות הקודש. הקבצות יעשו במקצועות החול ולא מקצועות הקודש. למה עושים הקבצות? כדי שאף אחד לא יפול בין הכיסאות אם ככה מדוע בלימוד תורה אין צורך בהקבצות ובלמוד חשבון כן? כשם שבחשבון יש רמות שונות כך גם בלימוד גמרא ומשנה יש רמות שונות. פעמים רבות ללימוד החול יחפשו מורים מאד מקצועיים, מורים שיודעים להעביר את החומר הנלמד בצורה טובה ומונגשת, אבל במקצועות הקודש מתפשרים, מביאים מלמדים בלי חיות, מלמדים שאין להם תכנית ברורה להעברת התורה. ואז השנים עוברות ופתאום תופסים את הראש ושואלים את עצמנו איך יתכן שהילדים הגיעו לאן שהגיעו. והתשובה ברורה, הריקבון התחיל כשהם היו בכיתה א, למה שם לא פתחנו את העיניים, למה שם לא הפכנו שולחנות, למה שם לא זיהינו שיש כאן קלקול גדול שימנע מהילדים שלנו להתחבר לתורה, להתחבר לקודש?

12 – בגמרא סוכה מסופר על מרים בת בילגה שהמירה את דתה. מרים היתה בת למשפחת כהונה, ומחמת שהמירה את דתה ובעטה במזבח בביזיון קנסו את משמר בית אביה. בגמרא שאלו מדוע הענישו את משמר בית אביה, הרי הבת חטאה ולא הם? ותירצו בדרך משל שמה שמדבר התינוק בשוק שמע או מאביו או מאמו. ומבאר רש"י שאם הבת לא היתה שומעת מאביה שמבזה את העבודה גם היא לא היתה מגיעה להיכן שהגיעה. ומכאן אנו לומדים ענין מוסרי חשוב מאד בחינוך. פעמים שאצל המחנכים יש ריקבון, פעמים שהריקבון לא ניכר כלל כלפי חוץ ופעמים שהריקבון ניכר אך הוא אינו די משמעותי כדי להתרגש ממנו, אומנם על המחנך לדעת שהריקבון הקטן לאט לאט יתפשט ובעבור זמן הוא יהיה ניכר עד כדי כך שאפילו המחנך יישאל את עצמו כיצד הילד הגיע למצב שכזה. הורים שרוצים ילד בן תורה צריכים לדעת שעליהם לייקר את התורה, עליהם להחדיר את חשיבות לימוד התורה, אם לא נייקר את התורה אל לנו להתפלא שכעבור זמן הילד כלל לא יסתכל על התורה. הורים שרוצים שילדיהם יהיו ישרים צריכים לדעת שגם עליהם להתנהג ביושרה, אם נעגל פינות פה ושם, אל לנו להתפלא שאצל הילדים זה הרבה יותר מלעגל פינות וכן על זו הדרך....

כשילד רואה אבא שכל היום מזלזל במסודות המדינה ומעלים מס, עוקץ מפה ועוקץ משם אל לו להתפלא אם בעתיד הבן שלו ירחיב את "ההיתרים" מעבר למסודות המדינה... (לא) שלרמות את מוסדות המדינה זה מותר, אבל אפילו לשיטת אותו אבא עליו לדעת שהדברים לא יגמרו בזה)

ההלכה ורוח ההלכה

13-14 – בגמרא ב"מ מובא שלא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה. שאלו בגמרא וכי אתה רוצה שידונו באלומות?! מתרצת הגמרא אלא צריך לומר שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא הלכו לפני משורת הדין. ניתן לבאר את הכוונה שבדינים שבין אדם לחברו הלכו על פי הדין ולא הלכו לפני משורת

מצרים (ויקרא יח, ג) שהוזהרנו עליו. וראוי להכותן מכת מרדות, הואיל ועשו איסור. ויש לאיש להקפיד על אשתו מדבר זה, ומונע הנשים הידועות בכך מלהכנס לה ומלצאת היא אליהן. באופן דומה יש הטוענים שלגברים עם נטיות הפוכות מותר לגור יחד מבלי לקיים יחסים אסורים, אך אותם הטוענים דברים אלו נתעלמה מהם הלכה מפורשת בשולחן ערוך – "לא נחשדו ישראל על משכב זכר ועל הבהמה, לפיכך אין איסור להתייחד עמהן, ואם נתרחק אפילו מיחוד זכר ובהמה, הרי זה משובח. וגדולי החכמים היו מרחיקין הבהמה, כדי שלא יתייחדו עמה. **ובדורות הללו שרבו הפריצים, יש להתרחק מלהתייחד עם הזכר.**" יש מצבים בהם אנו לא דנים בהלכה היבשה אלא מסתכלים על רוח ההלכה, ברור שכאשר לאדם יש התמודדות עם משיכה לגברים, רוח ההלכה בנוגע אליו תהיה לא להתייחד עם גברים כדי להציל אותו מכישלון. בטח ובטח כאשר מדובר בשני גברים שנמשכים אחד לשני, כיצד יתכן להתיר להם לגור יחד מבלי לחשוב שבסופו של דבר הם יבואו לעבור על איסורים חמורים?! אותם רבנים שמנסים למצוא היתרים אולי צודקים בנייתוח ההלכתי העיוני גרידא, אך טועים מאד "בהשתדלות של יראת שמים", יש כאן ניסיון למצוא חן בעיני אותם גברים, או ניסיון להקל על ההתמודדות (מה שיוצר מציאות הפוכה לחלוטין), בין אם נאמר כך ובין אם נאמר כך יש כאן חטא לרוח ההלכה!!!

21- כשם שפעמים רוח ההלכה דורשת מאתנו להחמיר ולא להקל כך פעמים היא דורשת מאתנו להקל ולא להחמיר. בגמרא שבת מובא בשם רב הונא שההורג נחשים ועקרבים בשבת אין רוח חסידים נוחה הימנו. השיבו החכמים לרב הונא ואמרו "ואתן חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם!! כלומר שרוח החכמים לא נוחה מהם משום שאם לא היו הורגים אותם עכשיו היו עלולים להזיק לאחר מכן. לפעמים אדם מחמיר במקום שצריך להקל, הצמדות להלכה מבלי לבחון את הדברים בראייה רחבה גורמת לאדם להתרחק מרוח ההלכה.

רוח ההלכה דורשת מאתנו להתבונן לא על עצם המעשה אלא על התולדות שיוולדו מהמעשה. וכדברי המסילת ישרים שאין לדון דברי החסידות על מראיהן הראשון, אלא צריך לעיין ולהתבונן עד היכן תולדות המעשה מגיעות, כי לפעמים המעשה בעצמו יראה טוב, ולפי שהתולדות רעות יתחייב להניחו, ולו יעשה אותו יהיה חוטא ולא חסיד.

נביא כמה דוגמאות. בתשעת הימים, יש איסור להתרחץ רחיצה של תענוג, יש כאלו שמחמירים על עצמם שלא לרחוץ גם רחיצה של נקיות. כל היום הם מסתובבים, מזיעים ובשום פנים ואופן לא מוכנים להתקלח ומי הסובל העיקרי? האשה, הילדים וכל הסביבה שבאה איתם במגע. האם לכך התכוונו חז"ל בפשטות לא!! רבו הפוסקים שהקלו להתרחץ במצבים כאלו, צריך להתרחץ בפושרים וראוי לקחת סבון לא ריחני, אבל להתקלח צריך, התורה דרכיה דרכי נועם ולא יתכן שחז"ל יצאו אותנו ציוויים שיסבו סבל לסביבה שלנו.

דוגמא נוספת ניתן להביא מגדליה בן אחיקם וכדברי המסילת ישרים: הנה מעשה גדליה בן אחיקם גלוי לעינינו שמפני רוב חסידותו שלא לדון את ישמעאל לכף חובה או שלא לקבל לשון הרע, אמר ליוחנן בן קרח שקר אתה דובר על ישמעאל (ירמיה מ') ומה גרם? גרם שמת הוא ונפזרו ישראל וכבה גחלתם הנשארה, וכבר ייחס הכתוב הריגת אנשים אשר נהרגו אליו כאילו הרגם הוא.

לפעמים אדם יושב בחבורה שמדברים על הא ועל דא, פתאום הוא משתיק את כולם ואומר יש לי דבר תורה. לומר דבר תורה זה מצוין, אבל צריך שיהיה מי שרוצה לשמוע. אם נאמר דברי תורה כשאנשים לא רוצים לשמוע אנו נמאס את עצמנו על הסביבה ודברים טובים לא יצאו מזה. הדוגמאות הם רבות אבל צריך להמשיך....

כשם שבעולם הרפואה ידוע שנקב קטן אפילו כחודו של מחט באברים פנימיים משמעותיים כמוח ולב מסוכן פי כמה וכמה מנקב גדול באברים חיצוניים כיד ורגל, כך הוא ההבדל שיש בין עוונות הפוגעות בכלל ישראל לעוונות השייכים לפרט. ובנמשל ראינו כי עוון פעור נזכר בתורה יותר לחירוף מחטא העגל, משום שמעוון פעור נמשך היתר תערובת בין העמים. אם אנו מסתכלים בצורה יבשה על עוון בעילת נכרית שלא בדרך חתנות, מהתורה לא נמצא איסור ומה שחכמים אסרו זה רק אטו שמא יבוא להתחתן איתם, אומנם בהסתכלות הכללית יש כאן נזק נוראי לכללות ישראל. משה רבנו ידע היטב את ההשלכות הקשות של מעשה זמרי, אך משה חיפש איך לומר את הדברים משום שמבחינה הלכתית יבשה אי אפשר לאסור את המעשה, אם משה היה אוסר מבחינה הלכתית יבשה, זמרי היה משיב והיה מתחיל להתפלפל. יש דברים שאי אפשר להסביר בהלכה יבשה לא כי הם מותרים אלא משום שהם שייכים לחלק של רוח ההלכה.

19 – בשו"ת 'ישועות מלכו' נשאל האם מותר לשנות את המנהג המקובל ובמקום להעלות לתורה בהזכרת שם העולה ולומר רק 'יעמוד כהן', 'יעמוד לוי' וכו'. הרב טרונק יצא בצורה חריפה נגד הרצון לשנות את המנהג בטענה שאם נבטל את המנהג ישכחו השמות היהודים והדבר יביא להתבוללות. כסיעתא לדבריו הוא הביא את דברי הרא"ש שהגויים בארצות אשכנז היו רגילים לקרות ליהודים בשמות גויים עד שהוצרכו לשנות את שמם וכדי שלא ישכח שמם היהודי הקפידו מאד שבבית הכנסת כשהעם מתאסף יקראו בשמות אבותם זרע אברהם. וסיים בעל 'הישועות מלכו' ע"כ אחי ורעי אל נא תאיצו להשחית את הציון האחרון אשר השרישו והנחילו אבותינו לבל ישכח שמות היהודים. נעצור ונשאל האם מבחינה הלכתית יש בעיה לא לכנות את העולה בשם? בודאי שלא!! אז למה הרב יהושע טרונק לא התיר? משום שפוסק גדול לא בוחן את הדברים רק מבחינה הלכתית יבשה, אלא מתוך ראייה רחבה של רוח ההלכה ובארצות אשכנז שינוי המנהג היה גורר אחריו אסון גדול!! זו דוגמא אחת לפסיקה הבאה מתוך התחשבות ברוח ההלכה ולא רק בהלכה היבשה.

20 – האגרות משה נשאל האם מותר לשכור מקום לתלמוד תורה אצל הקונסרבטיבים והרפורמים כך שבת התלמוד יהיה בסמוך לבתי הטיפלות שלהם. האגרות משה פסק שעל אף שאי אפשר לומר שיש איסור בדבר מכל מקום אין רוח חכמים נוחה מזה שהרי הסמיכות לבית הטיפלות שלהם יכול להזיק לחינוך הילדים, שהרי אי אפשר יהיה לשבת בשכונתם ולגנות את בית הטיפולה שלהם ומסיים האגרות משה וכותב: "ומצוה כללית איכא בתורה קדושים תהיו עיין ברמב"ן שהעיקר הוא שלא כל דבר שליכא איסור מפורש ואף שהוא היתר ממש רשאים לעשות, שצריך להסתכל וליילך אחר סוף מעשה אם ח"ו אפשר לצאת מזה איזה קלקול יש למנוע מזה".

בימים אלו צפים ועולים קולות של אותם אלו התומכים ומעודדים קשר בין גבר לגבר ובין אשה לאשה. ידוע שעל פי תורה משכב זכור אסור בתכלית האיסור והעובר עליו במזיד חייב סקילה, לעומת זאת משכב בין נשים לא מצאנו בו איסור מהתורה ויש כאלו הטוענות שכיון שלא קיים איסור הרי שהדבר מותר ואולי אפילו רצוי. צודקים הטוענים שאין כאן איסור תורה אך מדברי השו"ע מתבאר שהדבר מכוער ואסור מדברי סופרים ובודאי שאינו מתאים לרוח ההלכה – "נשים המסוללות (פי' המשחקות ומתחככות) זו בזו, אסור, ממעשה ארץ

שבאמת מי שלא מחזיר גזלה ששווה פחות משווה פרוטה עושה על פי דין וגם מי שאינו עומד בדיבורו גם הוא עושה על פי דין, שהרי עדיין לא היתה פעולה קניינית, ואפילו הכי שניהם ראויים לגינוי משום ש"להיות לא אנושי זו עבירה גסה!!!" בעניינים שבין אדם לחברו אפשר לקיים את ההלכה היבשה ולהיות לא אנושי!! הדרך להיות גם איש הלכה וגם אנושי היא להיות מחובר לרוח ההלכה!!

31-33 – בפרשתנו משה מדגיש שהורה לדייני ישראל לשפוט משפט צדק – "...ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו". ובגמרא ביאר ר' לקיש - "צדק את הדין ואח"כ חותכהו". הרמב"ם מבאר שיש מצב בו הדיין מרגיש שהדין מרומה אלא שמבחינת ההלכה היבשה הוא לא מצליח להוכיח זאת, את העדים והעדויות הוא לא מצליח לפסול, אבל לבו נוקפו עליו ויש לו תחושה שאי אפשר לסמוך על העדים. אם היינו הולכים מבחינה הלכתית יבשה היינו אומרים עשינו מה שיכולנו, אבל כיון שלא הצלחנו לאמת את תחושת הלב אין עצה ואין תבונה, אך הרמב"ם אומר אחרת "אסור לו לחתוך אותו הדין אלא יסלק עצמו מדין זה וידינו מי שלבו שלם בדבר, והרי הדברים מסורים ללב והכתוב אומר כי המשפט לאלקים הוא". הדיין לא מרגיש פגם הלכתי אבל הוא כן מרגיש פגם ברוח ההלכה, התובע או העדים משאירים תחושה של חוסר ישרות ובמקרה כזה רוח ההלכה אומרת על אף שמבחינה הלכתית יבשה יש כביכול הכרעה, מכל מקום מבחינת רוח ההלכה אין זה נכון ללכת נגד תחושת הלב.

34 – נסיים במחלוקת הידועה של ב"ה וב"ש גבי כלה גדמת שב"ה אומרים "כלה נאה וחסודה" וב"ש אומרים מדבר שקר תרחק. ב"ה השיבו לב"ש וכי אדם שקנה מקח רע בשוק ובא להראות לנו האם נגנה את המקח או נשבח אותו? התשובה ודאי שנשבח ואין כאן שקר שהרי בעיני הקונה המקח באמת מושלם. יש כאן הוראה חשובה מאד על אף שבנטייה ראשונית יש כאן תחושה של שקר, כשאנו מרוממים את המבט ומבינים שהמציאות מורכבת לא רק מזוויות ההסתכלות שלנו הרי שאין כאן שקר כלל. הליכה על פי ההלכה היבשה זו הסתכלות מאד נקודתית ולא נכונה, רוח ההלכה מרוממת את המבט ההלכתי שלנו, רוח ההלכה מרחיבה את ההסתכלות שלנו.

חברים יקרים!!

כל הקלקולים לא מתחילים בבת אחת, הם מתחילים בריקבון קטן שלא ניכר לעין ולאט לאט במשך הזמן הריקבון מתפשט ומכלה כל חלקה טובה. אל לנו להתמודד עם הסימפטומים של הקלקולים אלא עם השורש, אם נשכיל לדאוג לכך שבשורש הדברים יהי מתוקנים כעבור זמן נזכה לראות את הפירות היפים. ירושלים חרבה משום שהעמידו את דבריהם על הדין, פעמים שאנו מחפשים את ההוראה ההלכתית היבשה, אך יש בכך סכנה משום שהליכה על פי הוראה הלכתית יבשה גם היא מותרת כשנרחיב את המבט נבין שיכולים לבוא מכך קלקולים גדולים. עלינו להתבונן לא רק מהי ההלכה אלא גם מהי רוח ההלכה.

פעמים יידרש מאתנו להחמיר ופעמים להקל, אך הכלל הוא שבחינת הדברים צריכה להיות ממקום הרבה יותר מרומם ולא מהסתכלות של חור המנעול. הדברים נכונים גם ביחס למצוות שבין אדם למקום וגם ביחס למצוות שבין אדם לחברו. כדי לבנות חברה מתוקנת חייבים לרומם את המבט ולבחון את הדברים מתוך שכלול של נתונים רבים.

יהי רצון שנזכה ללכת לפני משורת הדין הן במצוות שבין אדם למקום והן במצוות שבין אדם לחברו ומתוך כך נזכה לראות בבניין בית מקדשנו במהרה בימינו אמנו!!!

23-25 - כולנו מכירים את הסיפור על קמצא ובר קמצא. לאחר שבעל הסעודה מסרב לקבל תשלום מבר קמצא ומסלק אותו מהסעודה יצא בר קמצא ואמר "הואיל וישבו חכמים בסעודה ולא מחו סימן שנוח להם במה שקרה. וההמשך ידוע. נשאלת השאלה, מדוע באמת חכמים לא מחו? השו"ע באו"ח מביא בדיני הנהגת הסעודה שנקיי הדעת שברושלים לא היו מסובין בסעודה אא"כ יודעים מי מסב עמהם, מפני שגנאי הוא לתלמיד חכם לישוב אצל עם הארץ בסעודה. שמעתי בשם הרב ראובן מרגליות שבר קמצא היה עם הארץ והחכמים של אותו דור העמידו דבריהם על הדין, כלומר על פשט דברי השו"ע והקפידו מאד שלא היה בסעודתם עם הארץ ומשום כך המציאות התגלגלה להיכן שהתגלגלה, אילו היו מתחברים לרוח ההלכה היו מבינים שבסיטואציה הזו מותר לאכול עם עם הארץ ואין לפגוע בו וכמובא בביאור הלכה שאפשר שהאיסור חל דווקא כאשר התלמיד חכם הוא יחדי בתוך חבורת עם הארץ, אך אם יש לו חבורה ויש גם עמי הארץ שנמצאים בסעודה אך אינם בחבורתו מותר ואין זה בכלל האיסור. הדקדוק על ההלכה מבלי להרחיב את ההסתכלות גרם לבר קמצא ללכת לקיסר ולהעליל עלילות על היהודים. את הנקודה הזו של הצמדות להלכה מבלי להרחיב את ההסתכלות רואים אנו בסוף הסיפור, לאחר שהגיע הקורבן עם המום אמר זכריה בן אבקולס, להקריב אסור שהרי הוא בעל מום והרואים יחשבו שמותר להקריב בעלי מומים, להרוג את בר קמצא גם אי אפשר שהרי יאמרו כולם מטיל מום בקדשים יהרג. בחר זכריה בן אבקולס להשאיר את הדברים בשב ואל תעשה, ה"הכרעה" הזו של זכריה בן אבקולס שרפה את היכלנו והגיליתנו מארצנו!!!

לפנים משורת הדין בין אדם לחברו

26-27 – דור המבול נידון על הגזל - "ותשחת הארץ לפני האלוקים ותמלא הארץ חמס". החזקוני מבאר על פי המדרש שאנשי דור המבול היו גוזלים פחות משווה פרוטה וכשהנגזל היה תובע אותם לדין הדיינים לא יכלו להוציא את הגזלה מיד הגוזל כיון שגזלה פחות משווה פרוטה לא חייבים להחזיר. ריבונו של עולם ראה ואמר: "אתם עשיתם שלא כהוגן אף אני אעשה עמכם שלא כהוגן", משמעות המילה "כהוגן" היא רוח ההלכה, מצד ההלכה היבשה באמת הגוזל לא היה חייב להחזיר את הגזלה, אבל כשמחברים רק להלכה היבשה ולא לרוח ההלכה מהר מאד אפשר להגיע לשחיתות מוסרית קשה מאד. גם אנשי סדום חטאו בכך שאמרו "שלי שלי ושלך ושלך", במידת זה נהנה וזה לא חסר. מבחינה הלכתית אדם לא חייב להכניס אורחים לבית, אבל כשבאופן שיטתי לא רוצים שהזולת יהנה גם כשאני לא חסר גם אם מבחינה הלכתית יבשה אי אפשר לומר כלום, מכל מקום התוצאה תהיה שחיתות מוסרית קשה מאד!!!

28-30 – חז"ל משווים את מי שאינו עומד בדיבורו לדור המבול - "מי שפרע מדור המבול הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". גם בשו"ע נפסק שמי שנושא ונותן בדברים בלבד (בלי העברת ממון ובלי לחתום על עסקה פשוט סגרו ביניהם בעל פה), ראוי לו לעמוד בדיבורו. וכל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר, הרי זה ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו. (יש כאן כמה גדרים הלכתיים, אין כאן המקום להאריך בסוגיא מבחינה הלכתית ואם יש שאלה מעשית יש לשאול תלמיד חכם). רואים אנו שוב שיש מציאות חברתית שמבחינה הלכתית מותר אבל אין ראוי. בעל חידושי הרי"ם הסביר שהשוואה בין דור המבול למי שאינו עומד בדיבורו באה משום

